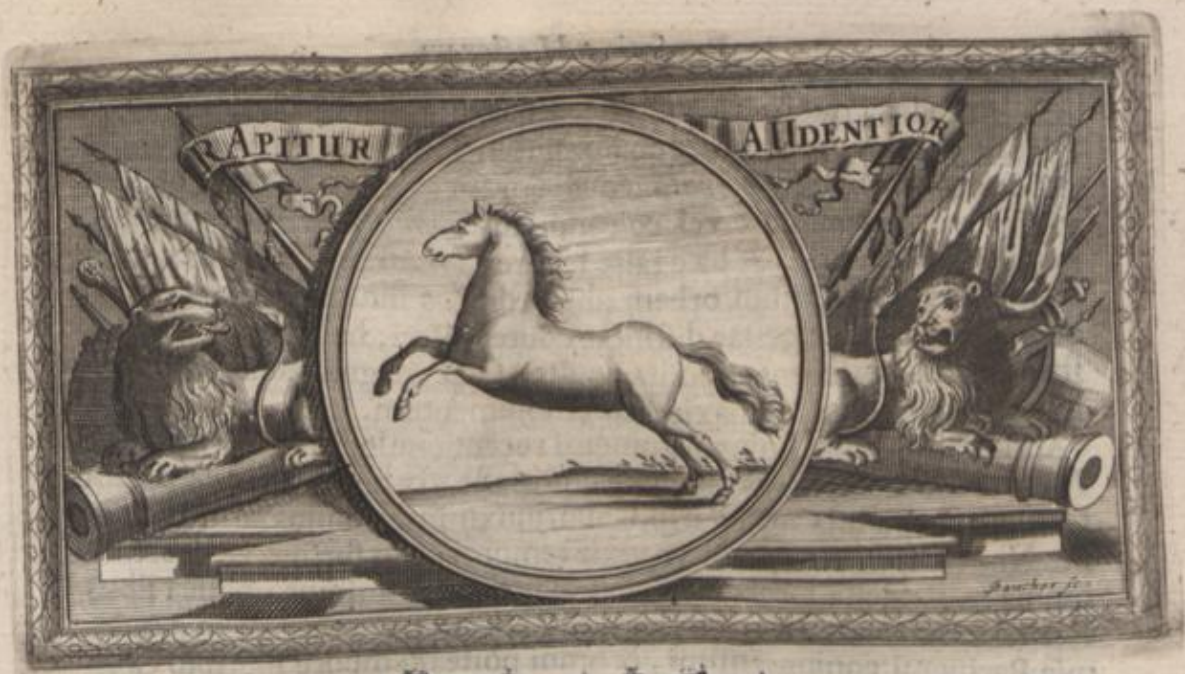

Prudenti Lectori

S. P. D.

HERMANNUS von der Hardt.

Riana, Clemangiana, Gerſoniana, quæ *ex antiquiſſimis MSCtis Codicibus dedimus*, prægnantem Concilii Conſtantienſis cauſam, communem illo tempore ac *deploratam Eccleſiaſtici ſtatus corruptionem*, deſideratamque *ejus emendationem*, clare demonſtrarunt. His acquieſceremus, ni & aliorum *illuſtrium virorum* illius tempeſtatis *calculus* non ſolùm confirmaturus illam rem videretur, ſed & uberius illuſtraturus. Quapropter & *Alliacena* quædam *ex antiquiſſimis MSCtis* depromere conſultum fuit viſum, quæ *eadem illius temporis in Eccleſiaſtico ſtatu fata* æque candide ac aperte deſignarent.

Neque ingratum lectoribus fore judicavimus, omnem illius temporis in Eccleſia fortunam ac faciem illis deſcribere coloribus, quos non recentius ævum ſuppeditaſſet, ſed illi ipſi paraſſent, *qui ſuis olim cuncta oculis erant intuiti*, & haud poſtremæ fatorum partes extiterant. Præcipue, quod eſſent hi ſcriptores atque rerum illarum maximarum teſtes non ex plebe aliqui, ſed *Viri in literato orbe eminentes*, qui Eccleſiæ regimen ſuapte prenſaſſent manu. Quod incomparabile teſtimonii pondus eſt. Tantoque magis hæc teſtimoniorum autoritas lectorem & afficere & delectare vel & excitare poteſt, quanto majoris *ingenii* & celſioris *judicii* illa ſunt *monumenta*.

Accedit, quod non quotidiana hæc ſint, ſed recondita aliàs, *in MSCtis ſepulta*, memoriæque hominum ſubducta. Quæ *ex vetuſtis MSCtorum monumentis eruta* eo majorem gratiam habent, quo vividius atque elegantius vel & candidius *genuinam illius temporis imaginem* pingunt. Ut hæc talia legere, ſit in priſca illa ſecula deſcendere, in præteritum orbem abire, doctos illius ævi viros coram audire, res publice geſtas diſtincte contemplari, haud aliter acſi noſtris cuncta jam eſſent expoſita oculis. Quæ magna lectionis eſt voluptas, major fides, & maximum emolumentum.

Aptiorem autem in hujus argumenti recenſione locũ dare noſtro huic *Petro de Alliaco Epiſcopo* Cameracenſi, Gallo, vix potuimus, quàm dum Gerſono Pariſienſi Cancellario, Gallo, junximus, ut hujus latus clauderet. Non tantum uterq; eodem vixit tempore, quo ſurſum ac deorſum omnia in Eccleſia ferebantur, ſed & utriusque animus publica illa Eccleſiæ miſeria valde affectus, qui Collegæ antea fuerant in Academia Pariſienſi conjunctiſſimi, & omni poſtea tempore inq; ipſo Conſtantienſi concilio familiariſſimi vixerant, publicorum damnorum & initorum conſiliorum participes. Neque amicius conſpiraſſe deprehendentur in plerisque conſilii partibus, *de emendanda illius ætatis Eccleſia*, quàm hi ſummi Viri. Una prope utrique mens, unus ſcopus, una ſpes. Quare *frequentes* unus alteri de rebus præſentibus *literas* dedit, non ſolùm vel conqueſturus, vel ſolatium ægro ſuo animo quæſiturus, alterique ſuppeditaturus, ſed & dubia exponendi ac diſcutiendi ſtudio.

Atque ita ſuperius Gerſonianum monumentum, noſtro Epiſcopo Cameracenſi inſcriptum, ex Gerſono erat multis precibus extortum. Simili igitur ratione præſens hoc Petri de Alliaco Antiſtitis Eccleſiæ opuſculum, Gerſono iterum deſtinatum, dubia vel alia vel eadem repetiit, quibus dolorem ſuum animique ægritudinem plenius effunderet Vir integerrimus. Ut hoc ſcriptum Alliacenum cum ſuperiori Gerſoniano arcte cohæreat, ſibiq; unum alteri reſpondeat.

Neque verò *candidiora* prodiiſſe videbuntur illo tempore *ſcripta*, à viris magnis exarata, quæ *Eccleſiaſtici ſtatus formam* apertius delinearent, quam cum Gerſonianis illis hæc *Alliacena*. Quamobrem ex *antiquiſſimo MSCto Codice Academiæ noſtræ Helmſtadienſis* & hæc eruere, atque ut lucem ferrent adornare, in capita more ſolito diſtinguere, decenterque digerere non piguit.

Ingenuum pectus Epiſcopi undecunq; elucet. Conſulendi moderatio, ſciſcitandi modeſtia, indagandi ſagacitas, dijudicandi prudentia, ſua radiant luce. Et fere apparet, hanc Viri ingenuitatem, quæ Benedictum XIII. antea commoverat, ut ex Academiæ Cancellario Epiſcopum faceret, mox quoque Johannem XXIII. pellexiſſe, ut ex Epiſcopo Cardinalem crearet. Cum enim hæc ſcriberet, & cum Gerſone conferret, A. 1410. *Epiſcopus* adhuc *Cameracenſis* erat, nondum Cardinalitio ſplendore illuſtratus. Anno verò proxime ſequenti 1411. à Johanne 23 ad *cardinalitium* fulgorem evectus eſt.

Quamvis enim hoc *Petri* noſtri, *Epiſcopi*, ſcriptum tam durum vide-

videretur ac grave ipsius *Papæ Johannis* 23. & nomini & fortunæ, ut utrique propemodum exitium minaretur: Nihilominus pectus viri integerrimum, tantum abest affectum Papæ abalienaverit, ut potius deliniverit vel & propensiorem reddiderit. Neque negaverim, *callidum Johannis* 23. *consilium*, ad exemplum Benedicti, hic facile subodorari prudentes. Quippe quod ejus indolis viri, qui & vellent & possent Papali dignitati obesse, non alio quam veritatis ac virtutis nomine, viderentur mollissime a scopo avocandi, deliniendi, à zelo abstrahendi, aliaq; mente sensim imbuendi, dignitatis celsæ præfulgido charactere oculis objecto. Non enim *dissimulanda* solùm in talismodi capitibus atque Episcopis videbatur styli *acrimonia*, quam veritas rei extorsisset, sed & *blanditiis mitiganda* atq; *beneficiis abstergenda*. Quæ insidiæ si non finem assequantur intentum ut animum flectant, profecto aut ferreum ac inconcussum vereq; *heroicum pectus* testantur, aut urgentia *amicorum consilia* atque calcaria arguunt. Noster sane *his oculiferiis* non adeo captus ac fascinatus, ut calamum abjiceret, vel manibus excidere sineret. Eadem semper mens. Idem consilium. Ni forte hanc speciem quis obsequii spectaverit, quod postmodum in aliquibus momentis aut decretis sedem Papalem concernentibus mitior visus. Quod tamen pietati vel prudentiæ potius dederim quàm fascino.

De cetero, uti magnæ corruptioni Ecclesiastici status, nec non pro illo seculo ori apertissimo candoriq; infucato dandum, quod sedis Romanæ maculas aut Johannis 23. facinora omni velo remoto palam detexerit, exemplo Gersonis, dissimulare nescius: ita & hoc concedemus illis fatis, quod unice fere Romani illius Pontificis, Johannis 23. *regiminisve Ecclesiastici supremi emendationem* desiderasse videatur. Qui præterire visus *inferiorum in Ecclesia statuum reformationem*. Nam præterquam quod aliis scriptis & hanc rem pluribus exegerit, uti postea ex præclaris MSCtis declarabimus, constabat, à *capite exulcerato* membra nervosque corporis nullam expectare salutem. Ut capitis medela videretur prior ac potior, sine qua omnis reliqua cura corporis ac membrorum suo fructu caritura.

Eodem plane modo eandemque ob causam & *Gerson* superiori illo scripto non nisi capitis Ecclesiastici vulnera atque malagmata, aut si medelam respueret quo ense rescindendum esset, indicaverat: Non immemor alioquin *membrorum Ecclesiæ reformandorum*. Præterquam enim, quod commune ac publicum totius Ecclesiæ esset desiderium *Reformatio Ecclesiæ* non solum *in capite* sed *& in membris*, Gerson etiam omnium Ecclesiasticorum, *totiusve status clericalis emendationem*, animose ac cordate peculiaribus scriptis urgere non intermisit. Abunde hoc testabuntur vel *orationes Gersonis in Concilio Gallico Rhemensi Provinciali* A. 1408. habitæ, quibus sigillatim *inferioris Ecclesiastici status defectus, & medicinam* singulis adhibendam, egregie delineavit.

Damnat primum in Pastoribus & Prælatis neglectum plebis informandæ, concionumq; sacrarum frigidum studium. Qua occasione

dignum *prædicationis officium* omnibus aliis negotiis sacris præfert, ejusque præstantiam egregie demonstrat. Dolet impense, majores Ecclesiæ antistites ac prælatos hoc docendi dicendique officium tanquam vile ac plebejum despuere. *Sed o mores, o tempora!* exclamat. *Ludibrium nunc apud quosdam ex Prælatis, vel probrosum aliquod artificium suaque indignum dignitate prædicatio aut publica ad populum exhortatio judicatur. Est inquiunt hoc officium vel mendicantium vel pauperum Theologorum.* Exceptionem Prælatorum, *se gregem docere per substitutos*, se dicere aut prædicare *per illos, qui se libenter ad hoc opus ingerant*, quod videatur satis, cum illarum concionum tanta sit frequentia, ut plebi sint nauseæ: Prælatos graviora ac magis ardua tractare, *jurisdictionem*: Solvit Gerson, monendo, *principale* eorum *officium* esse *docere plebem, accessorium* verò *opes Ecclesiæ tueri:* Non illud sed hoc per substitutos faciendum: Etsi illud quod majus per alios fieri queat, quanto rectius hoc posterius quod minus per subordinatos fiat.

Multitudinem concionum objectam refellit earum tenuitate. *Pauci*, inquit, *sunt sermones in tam multis: Multis inquam numero, sed perfectionis laude rarissimis.* Probat hoc, concionum vulgatarum illius temporis ideâ expressa: *Quia adulteratur verbum Dei atq; corrumpitur, dum vel quæstus existimatur pietas, vel dum miscentur eorum mala semina, vel dum inutilia sterilia que narrationum frivolarum Zizania superseminantur.* Doletq; Gerson, majorem in Prælatis notari curam atque vigilantiam in eligendis mercenariis pro agrorum suorum cultura, quam habeant in *electione bonorum prædicatorum* pro animarum cura atque cultu. Hinc gratiores esse Prælatis observat procuratores, advocatos, aliosque civilium rerum peritos, quibus utantur in defensione & administratione temporalium, quam doctissimos theologos. Distinguit dein argute Gerson inter ipsos officii sacri gradus. Quod, quo quis in munere Ecclesiastico altius evectus, eo sacratiora atque diviniora tractare debeat. Plebanorum pastorum rem esse summatim duntaxat & generali quodam tenore præcepta divinæ legis tradere, grossa quadam explicatione articulos fidei exponere, sacramenta exhibere, festa curare. Prælatorum autem esse scire rationem eorum omnium subtiliter & particulariter reddere, ad debellandos hæreticos & protervos. Quod si & hi nolint suum præstare officium, nec beneficium officio annexum jure deberi.

Posthæc magnam dignitatem cum ingenti difficultate hujus sacri dicendi officii exponit Gerson, ut monstret, quàm *magnæ* requirantur *virtutes oratoris sacri.* Contrarios effectus pro auditorum diversitate ex eadem oratione nasci facile, sicut in campis, quod unam nutriat ovem aut pecudem, alteram emaciet aut necet. *Culpaverit aliquis avaros, prodigus sumet inde argumenta suæ profusionis iniquæ. Culpaverit prodigos, avarus inde tenacior sordidiorque efficietur.* Hoc *in omni vitiorum extremitate inveniri*, nisi *cautissima sollicitudine* sic arguatur unum vitium, ut alterum similiter inculpetur. Hoc autem ut *semper & solerter agat* verbo orator, ut media pateat via, tam

pru-

prudentem ac *vigilem* eum esse oportere, *ut vix unus ex millibus possit inveniri.* Alia idem demonstrat conditione: Quod quidam auditorum tam sint hebetes, quibus nihil pene, quantacunq; sit prolixitas, hæreat, nec decies repetita apprehendantur: Alios prævolare ingenio, confestimque omnem prolixitatem illis fieri onerosam: Plerosq; non fideliter arripere dicta, sed ad sua trahere desideria; Ut in omnem partem verba audita trahantur, haud aliter ac pueri de sono campanarum judicent, vel sicut fabula de lupo syllabicante ferat, qui audiens *pa* & *ter*, agnellum ex eis conjunxerit, quod hunc imaginatione sua versaret. Præterea male intellecta aliquos pejus interpretari invidiæ vel stultitiæ stimulis impulsos, haud aliter quam, si per cribrum lac percoletur, effluat quicquid purum, purgamenta sola, festucæ sordes & paleæ, retineantur.

Ex his concludit Gerson, quod *exigatur ad officium prædicationis ingenium velox, solers*, atque *versatile.* Requiri eloquentiæ torrentem, orationem vehementem, suavem, copiosam, ne adhæreat lingua palato, sed & temperatam. Magnam eruditionem & scripturarum sacrarum cognitionem desiderari. Qua de causa pastor consecrandus interrogetur: *Scis utrumque Testamentum?* Longam experientiam esse necessariam actionum humanarum & communis vitæ generis; Conversationem ejus & vitam exemplarem ac irreprehensibilem, alienam ab omni crimine, præsertim ab avaritia & luxuria, quæ famam maxime lædant, qui alioquin plus exemplo destruat quam verbo ædificet, sicut *vox operum fortius sonet quam verborum.* Proprium denique divinorum affectuum sensum atque gustum pastori digno adesse oportere, qui alios ad desideria cœlestia accendere velit, quod frustra conetur, si frigidus in se totus sit atque algidus maneat.

Unde porro deducit Gerson, ad tale arduum munus *vocandum* non esse nisi *idoneum & probatum.* Deploratque sui temporis calamitatem, quando *idiotæ* admoti. Nec in ceteris artibus exercendis admitti ignaros. Quod Medicorum est, promittunt Medici: Tractant fabrilia fabri. Mulieribus verò uti ob permultas rationes, eleganter & copiose enumeratas, sit negatum in Ecclesia docere: Ita & viris pari modo affectis, effeminatis, judicio vel nullo vel obscuro præditis, timidis, incertis, fluctuantibus, imprudentibus, muliebriter fractis sine disciplinæ nervis, idem munus non competere.

Magnos verò *Ecclesiastici* illius *status defectus*, illo tempore ubivis obvios, *corrigendos* gravissime monet Gerson, *Reformationis* illius *Ecclesiasticæ* cancellos definiens. *Scholam Theologiæ* ante omnia in quavis metropolitana Ecclesia instituere suadet, nec non in aliis cathedralibus ac Collegiatis: Ita ut aliqua præbenda huic muneri saluberrimo destinetur. Quo de consilio vehementer laudat *Petrum de Alliaco, Cameracensem* tunc *Episcopum*, qui ad illud institutum pellexerit Benedictum XIII. licet præter spem opus ipsum evanuerit.

Ordinandorum examina urget Gerson, *in fide & moribus.* Ut constet an sint apti ad tantum docendi officium, qui fabulas aniles & ludi-

ludicras fugere ſciant. *Generalem* illam *licentiam* carpit, quando aliqui religioſi *protinus ut aliquis ſciverit duo verba proferre volubilitate linguæ, inthronizent eum in cathedra prædicandi.* Aſtringendos præterea eſſe paſtores illos, qui ſuperioribus haud detrahere atq; ita *linguæ parcere* diſcant, quin auditores moneant ſuperioribus etiam diſcolis obedire. *Habeat*, inquit, *prædicator linguam & linguam: Linguam pro ſubditis, & linguam pro Dominis ac prælatis.*

Catechiſationem dein & *ſpecialem parvulorum curam* commendat Gerſon, præſertim in morum diſciplina, ſecundum Chriſtianæ religionis tenorem. *Eccleſiæ ſiquidem reformatio debet inchoari*, ait, *à parvulis: Quia ejus deformatio venit ab eis prave & nequiter inſtitutis.*

Atque hoc fine ſufficienti *ſalario* hos magiſtros ac paſtores eſſe inſtruendos, ut ad *pietatem* magis quam ad *quæſtum* ſuas prædicationes poſſint adornare. Obviam ſimul it Gerſon Prælatorum objectioni: Theologos, maxime Doctoris gradu inſignitos, oportere prædicare, ſed in muſeis ſuis toto die illos hærere otioſos, qui ſcientiæ ſuæ talentum recondant. Reſpondet his Gerſon abeſſe vocationem & ſalarium: *Nemo nos conduxit. Neque licentia magiſtralis in Theologia dat obligationem prædicandi, ſed oſtendit idoneitatem, quam exercere non tenentur, niſi velint, vel aliunde mittantur cum mercede ſua.* Audacius quod hæc à Gerſono dicantur excuſat ipſe, quod ſua conſcientia teſte *ſe ſciat ab omni ſpecie quæſtus alienum, qui ſatis jam habeat Dei dono de bonis Eccleſiæ, ut ſine ſumtu alieno Evangelium prædicare ſtudeat.*

Ulterius *publicanda* eſſe ait, aut *componenda* ſi deſint, *opuscula* quædam *theologica*, quibus generalis fidei Chriſtianæ ac morum tenor deſcribatur, ut habeant ſacerdotes imperitiores quod legant ac ruminent. Compelli quoque hos poſſe, ut ſuis expenſis ſinguli redimant, uti in Synodalibus ſtatutis civilibus contingat.

In menſis quoque *Eccleſiaſticorum*, maxime Prælatorum, *ſacras lectiunculas* optat. *Quæſtores* autem, ut erant indulgentiarii, ſimilesque religioſi, qui linguas ſuas ad falſa & inepta laxent, cohibendos eſſe.

Converſationem denique *cleri* cum *ſanctam* optet, *tyrannidem* ejus & *avaritiam* abominatur.

Hoſpitalium reformationem expetit, *tam in temporali quam ſpirituali regimine*, ad votum fundatorum.

Monaſteria Monachorum reformari cupit, eosque per civium domos tam frequenter oberrare indigne fert. *Monialium* verò miſeram fortunam his deplorat verbis: *O utinam nulla ſint monaſteria mulierum, quæ facta ſunt proſtibula meretricum, & prohibeat adhuc deteriora Deus.*

Sicuti non admittit, paſtores eſſe ſuæ Eccleſiæ tyrannos, qui plebem premant & exhauriant, ita & paſtores opibus ſuis ac beneficiis aut ſalariis non eſſe privandos addit. *Quod non habet Chriſtus, ait, tollit fiſcus: Et quod ſubtrahitur egeno, rapit prædo.*

Abdita

Abdita vulpium fiunt rapina luporum, ut qui prædatus fuerit prædetur & ipse.

Ecclesias dissipatas vel esse resuscitandas ac instruendas ministris, vel ad aliam Ecclesiam transferendas, ut fundationibus fiat satis.

Posthæc *Prælatorum domum honestatis* vult esse *curiam. Reformatio*, inquit, *debet inchoari ita ut primo fiat judicium à domo Prælati, sicut fit in universo à domo Dei. Ne præterea contingat objici Prælato: Medice cura te ipsum: Et illud Apostoli: Qui prædicas, non furandum, furaris, imo & sacrilegium facis.*

Efficaciter igitur non nudis verbis providendum, ne *astutissima* imò sæpe aperta *tyrannis promotorum* ac procuratorum in angariis & citationibus injustis valeant. Quales astuti exactores, si injustitia patefiat, impune abeant, *C'est le droit de la porte baudet.*

Lites abbreviandas & excommunicationes moderandas. Cum hæc fulmina prælatorum ac ministrorum sæpe pro re tenui defendenda aut recuperanda vibrentur. *Nunc apud quosdam talis regnat stoliditas, qualis apud illum, qui, ut muscam abigeret à fronte proximi, ictu securis excerebravit eum.*

Pro sacrorum administratione, vel officiorum collatione, plusculum auri dari vetat, ad *simoniam* vitandam.

Pœnas pecuniarias restringendas esse, ne tam emendatio quam auri desiderium & exactio quæsita videatur.

Crapulosas commessationes ex Prælati curia exulare debere, ut & *potus ad æqualia*, meretricationes sordidas, dare symbola, frequentare tabernas. Frugalitatem iis commendat.

Sed & nimiam *Prælatorum pompam*, in onerosa & incomposita servorum multitudine, quibus *homines comatuli & adolescentes lascivi*, otio dediti, comprehendantur, dissuadet. Quod hi præter ebrietatem & crapulam *nil aliud studeant, nisi vel insidiari alienæ pudicitiæ, suæ prodigi, vel lusibus illecebralibus occupari.* Unde *adinventio deformissima habituum variorum*, lusus taxillorum & ejus generis alia. *Jejunia publica* juxta Ecclesiastica statuta à *potentibus & divitibus Ecclesiasticis* diligentius servari rogat, *apud quos versa sint velut in risum, cum soli fere pauperes atque rusticani jejunent, quibus vix sit panis cibarius relictus ad saturitatem sufficiens.*

Ad libidinosa denique facinora non solùm in parentum ædibus sed & religionum ac scholarum contuberniis pueris & puellis ansam dari severe prohibet, cum ibi sæpe discant mores, quos non exercituri erant in prostibulis lenonum ac meretricum.

Sacrorum publicam administrationem decentem expetit. *Confessionem* inprimis *coram oculis omnium in aperto loco* fieri cupit. Ne quid angellus suadeat turpe factu aut cogitatu. *Væ aliter agentibus*, inquit, *& sub familiaritatis specie in angulis vel camerulis res ignominia plenas exercentibus, easque deteriore sacrilegio sub devotionis specie palliantibus & excusantibus.* Similiter & *casuum* seu *peccatorum reservationem moderatiorem* urget. Ne & *puellæ verecundæ* eloqui

compellantur aut *confiteri* ſacerdotibus, quæ ætas vetet. Filias etiam & uxores ad pœnitentiarios longius remotos mitti, non probat, quod ſuſpicione res non careat.

Concubinarios ſacerdotes brevibus quoque notat.

Viſitationem per totam diœceſin aut provinciam *frequentem* Prælatis ſedulo commendat. Quod *hic* ſit *cardo totius Reformationis Eccleſiaſticæ.* Sicut enim veteri dicatur proverbio, *oculus Domini impinguat equum*, ſic præſentis Paſtoris autoritatem nutrire & paſcere gregem. Sed *providum* hunc requiri *viſitatorem, compoſitum, ſagacem, non lupum, non latronem rapacem.* Ita commode inquiri in doctrinas varias & peregrinas, clam vel palam proditas, de ſortilegiis, de ſuperſtitionibus, de blaſphemiis, ut & in gravimina plebis contra exactores curiales & excommunicationes. *Concernere hunc viſitationis modum Archidiaconos* quoque, *ne plus ad quæſtum & ſubverſionem quam ad pietatem & ædificationem viſitatio eorum judicetur inſtituta, ne ſint velut catus, abigens quidem mures à caſeis, ipſos verò plus devorans.*

Annuam provincialium Conciliorum celebrationem ex eo celebrat ac laudat. Quod *nihil pene ſic mores diſciplinatos ab Eccleſia expellat, quàm negligentia ſacerdotum, qui ad corrigendos Eccleſiaſticos mores Synodum facere negligant.*

Poſtremo *pacem* Eccleſiæ publicam *per morum correctionem ConciliiGeneralis celebratione* eſſe procurandam, *in quo generales perChriſtianitatem errores paſſim ſparſi generali remedio eſſent corrigendi.*

Ex hac Gerſonis oratione, in Provinciali Concilio Gallico Remis proxime ante Concilium Piſanum & haud longe anteConcilium Conſtantienſe habita (cujus *MSCtum, Bibliothecæ Paulinæ Lipſienſi* ſacrum, cum impreſſo antiquo codice curate contulimus) abunde elucet, quàm avide illo tempore æque membrorum Eccleſiæ ſeu *inferioris ſtatus Eccleſiaſtici*, ac Romani Pontificis curiæque Romanæ ſive *ſupremiEccleſiaſtici regiminis* emendationem expetiverint atque expectaverint boni. *Gerſonis* autem & *Petri de Alliaco* una circa totam Eccleſiæ reformationem mens ac ſententia.